

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קכב

הכריעו הפוסקים שגורל לצורך חלוקת דבר מה אסור לעשות (מחבר ורמ"א סי' שכב' סעי' ו'), אולם לצורך ביהור החלקים בבני ביתו התיר המחבר, ולגבי אחרים אף בחול חוששים משום משחק בקוביא. והביא המחבר ו"א שהתירו לחלק ע"י גורל אף בבני הבית. והרמ"א אסר לעשות גודל בשבת. לעשות גורל על דבר שהיה אפשר לעשותו בחול אסור בשבת כך הכריע המג"א אמנם בשעה צ' פקפק על ראיית המג"א. וברב המגיד כתב שבקדושים מותר לעשות בשבת משום חיוב מצוה ואף זה לא הסכים המג"א. אולם לעשות הגרלה בבית הכנסת מי יאמר קדיש או מי יקבל עליה מותר לעשות שאין זה חלוקה של דבר מה אלא דני קדימה. אולם כתב במ"ב שלא יעשו ע"י פתקים אפי' הכינו אותם מער"ש אלא יעשה מתוך ספר כנהוג. (בוחרים מספר וכד') אולם כתב בשע"ת שבזוהי שאסור לעשות גורל בשבת על קדיש של מוצאי שבת.

נושא: חלוקת הארץ. חלק יהושע וכלב. בן ובת בירושת האב והאם.

הסתפקו בגמ' האם חלוקת ארץ ישראל נעשתה לפי שבטים או לפי מספר אנשים, היינו אם נחלק לפי מספר השבטים, נחלק את הארץ ליו"ב שבטים וכל שבט יקבל חלק אחד ואח"כ כל שבט יחלק את הקרקע לפי משפחותיו וכו'. **א** שכל הארץ התחלקה לפי מספרי האנשים, ונמצא שיתכן ששבט גדול יקבל יותר משבט אחר, שהרי חס החלוקה לפי מספר אנשים.

מבואר בפסוק "על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט" הרי שחילוק את הארץ לשבטים, שאם לפי מספר אנשים יש הפרש בין שבט לשבט. **ועוד**, מבואר בברייתא עתידה ארץ ישראל שתחלק ליו"ב שבטים, שבתחילה חלקו ליו"ב שבטים. **עוד מבואר בברייתא** שהתחלקה הארץ בכסף שנאמר "בין רב למעט" **ואמר רבי יהודה** ערך הקרקע ביהודה יקר יותר וסאה אחת שווה כחמש של גליל, **והבינה הגמ'** (ע"י להלן) שמי שקיבל ביהודה משלם את הפער בכסף למי שקיבל חלקו בגליל. **עוד מבואר** בברייתא שחלוקת הארץ הייתה בגורל, והתחלקה ע"י האורים ותומים, בצורה זו, **אלעזר היה לבוש באורים ותומים** ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו והיו מונחים לפניו **ב' קלפיות**, באחד היו מונחים שמות השבטים, בשני היו מונחים תחומי הארץ, היה **מכוון אלעזר ברוח הקודש** ואומר שבט פלוני עולה בתחום פלוני, הממונה היה מערב את הקלפי ומעלה בידו את ב' הפתקים, **ועלה** בדיוק כמו שאמר אלעזר.

נמצא שבחלוקת הארץ בזמן הזה יש חלק שיש להם בהר, ואחרים יש להם בבקעה וכו', יש כאלה שיש להם שדה תבואה ויש שזכו בחלק של עצי פרי, **אולם בחלוקת הארץ לימות המשיח**, אין לך אדם שאין לו בהר בשפלה ובעמק, כמבואר בפסוק ביחזקאל "שער ראובן אחד שער יהודה אחד וכו'" כלומר שכל אחד יהיה כמו לשבט השני, **והקב"ה יחלק בעצמו**, שנאמר "ואלה מחלקתם נאם ד'".

התבאר לעיל בברייתא שעתידיה ארץ ישראל להיות מחולקת ליו"ב חלקים, **לדעת רב חסדא**, החלק הנוסף הוא של הנשיא, שנאמר "והעבד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל", והכוונה שכל השבטים יעבדוהו ויתנו לו חלק מנחלתם. **שאל ר"פ את אביי**, אולי הכוונה שיעבדוהו בצורה מעשיך לירושלים, יקרקע הקרובה לירושלים יקרא "חריס" ואח"כ יהיו משובחים והיו מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר", הרי שמדובר על חלק בנחלה.

התבאר בברייתא שנתחלקה הארץ לכספים, **מבאר הגמ'** שלא יתכן שהנושא הוא לפי ערך הקרקע, שהרי לא הגיוני שסיכום לקבל קרקע קרועה תמורת פער כספי, אלא הנושא הוא **בקרבה לירושלים**, קרקע הקרובה לירושלים יקרא "חריס" ואח"כ יהיו משובחים והיו מקבל קרוב לירושלים משלם בכסף לרחוק, **ולדעת רבי יהושע**, הרחוק מקבל קרקע יותר גדולה.

מבואר בברייתא שהתחלקה הארץ בגורל, **דורשת הגמ'** "אך בגורל" **למעט יהושע וכלב**, שהם נטלו ע"פ ד' ולא בגורל. **ועוד** נטלו ע"פ ד' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמות סרח בהר אפרים. **והמקום** נקרא "סרח" ונקרא "חריס", **ביאר ר"א**, בתחילה היו פירות אותו מקום גרועים ולכן נקרא "חריס" ואח"כ גרמה זכותו של יהושע והיו פירותו משופחים עד שאם לא היו מורדים אותו בזמן היו מסריחים מרוב שומן, ונקרא "סרח". **וי"א** בתחילה היו מסריחים ונקראת "חריס" ואח"כ היו משובחים והיו כ"חריס" שנשמר להרבה זמן. **והחלק שכלב קיבל** "ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ויורש משם את שלשה בני הענק", **ומבאר הגמ'** שאין הכוונה שנתנו לו את העיר חברון עצמה, שהרי היא "עיר מקלט" **אלא ביאר אביי** שנתנו לו את השדות ונספחי העיר שנאמר "ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחזתו".

הבן והבת שווים בנחלה, הבן הבכור מקבל פי שניים בנכסי האב ולא בנכסי האם, **ותקנו לבנות** שהיו מקבלות מזונות מנכסי האב עד שישנא, ואין מקבלות מזונות מנכסי האם.

מבאר הגמ' שאין לומר שהבן והבת שווים ממש לירושה, שהרי הבן קודם לבת כפי שילמד לעיל, **אלא ביאר רבנן**, שהם שווים בחלקם לגבי ירושה דבר הראוי לבא. אך **שואלת הגמ'**, למדנו לעיל במשנה לגבי בנות צלפחד שנטלו אף בראוי, ומה כוונת התנא "אלא שהבן נוטל פי שניים", **ביאר ר"פ**, הבן והבת שווים לקבל בנכסי אביהם שהיה בכור, **ואף ע"ז שואלת הגמ'** שכבר נלמד מבת צלפחד וכו'. **אלא ביאר ר"א אשי**, שהבן והבת שווים, שאם אמר לבן בין הבנים יירש פלוני בלבד, וכן אם היו רק בנות ואמר האב תירש פלוני בלבד, דבריו קיימים, **כפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה** שאם אמר על הראוי לירוש שיירשו, דבריו קיימים. **שואלת הגמ'** הרי יצא שמשנה זו היא סתם, ואח"כ יש משנה שיש בה מחלוקת, והכלל שאם הלכה כסתם באופן זה. **אלא ביאר מור בר רב אשי**, כוונת התנא, שהבן והבת שווים בנכסי האב ובנכסי האם לגבי ירושה, **אלא** שבנכסי האב יש מעלה לבן שהוא בכור שנוטל פי שניים.

עיונים על הדף

"גורל" הוא "הסתברות" או "קבוע"?

ארץ ישראל התחלקה לפי גורל, ובגמ' בסנהדרין (מג, ב) מבואר שאמר הקב"ה ליהושע שיעשה גורל לדעת מי לקח מן החרם, והפיל יהושע גורלות ונפל הגורל על עכן, וטען עכן שהרי אם יפילו גורל על יהושע ואלעזר שני צדיקי הדור, הרי הגורל יפול על אחד מהם, א"כ איך ניתן לזווג מציאות ע"י גורל, אמר לו "בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידיה ארץ ישראל שתחלק בגורל שנאמר אך בגורל יחלק את הארץ", ולכן אמר לו שיתן הודאה שהוא לקח מן החרם ועיי"ש בביאור הסוגיא. וכמבואר לפנינו חלוקת הארץ הייתה ע"י אורים ותומים וגורל, וכבר דנו הקדמונים ועי' בסוגיא לעיל קד, ב. מדוע נזקקו הן לגורל והן לאורים ותומים, וכל המעשה ארוך בקדמונים. אולם ננסה מעט ללבן את הענין של הגורל, האם יש בו סימן למציאות וכד'.

בפרשת במדבר (פרק ג' פסוק מ' עד סוף הפרק) בענין קדושת הלויים חלף הבכורים וכו' וכן לוי חלף בכור. והרי היו יותר בכורות, לכן מבואר בגמ' בסנהדרין (נ"ז) את צורת הגורל שעשה משה רבינו ז"ל. "וז"ל הש"ס, כיצד עשה הביא כב' אלפים פתקאות וכתב עליהן בן לוי ועל רעה' כתב חמשה שקלים בללן ונתן בקלפי אמר להן טלו פתקים מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי ומי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיוןך וצא. עכ"ל הש"ס. ובענין הגורל הזה צריך להבין, "גורל" מובן הדבר בצורת שיעשה הגורל בפיס בשעירים ביה"כ, שם היה פתק אחד לד', ופתק שני כדיונו. ממילא, לפי הנתונים לכל שיער היה חמישים אחוז להיות מוקרב קרבן, וחמישים אחוז להיות נשלת. לכאורה, כאן אנו מבינים שפשוט את הענין של הגורל, כיון שהאופציות והאפשרויות שוות. כן או לא. וא"כ הסתברות הענין שווה. ולכאורה כל גורל צריך להיות בעל אופציות שוות כדי לשלל משתתף יהיו אותם סיכויים לטוב ולמוטב. א"כ צריך להבין בגורל שעשה משה רבינו, גבי ההלפת הבכורים בלויים וכן בגמ' (שם י"ז) גבי בחירת הע' זקנים. שבהר משה רבינו מכל שבט ששה, א"כ בסה"כ היו עב'. הכניס משה ב' פתקאות חלק וע' פתקאות שכתוב זקן וכו'. לכאורה יש רוב הסתברות שהמוציא יוציא פתק שכתוב עליו "זקן" היות ויש שבעים פתקים שכתוב עליהם "זקן", ורק ב' פתקים חלקים. א"כ איזהו גורל יש כאן. רוב ההסתברות שיוציא פתק עם כיתוב. אמנם הבחירה מד', ולא ע"ז באנו בהבנה, אלא בהלכות גורל האם באמת אופציה ולו הרחוקה ביותר, ונתנת לזה שם גורל שקול. באמת, ביפ"ע בסנהדרין (שם) הביא שיטה בירושלמי, שמשה הניח בקלפי ע' פתקאות חלק וע' פתקאות זקן. וא"כ אולי היה נראה שדעה זו סבא בגורל צריכים להיות האופציות שקולות לשלל משתתף ומשתתף יהיו אותם סיכויים.

וא"כ צריך להבין את הגירסה המובאת בבבלי, האם בגורל לא צריך להיות שכל האופציות יהיו בשווה. והביאור בכך, לפי הסוגיא שלנו בדיון "קבוע" (ויש משמעות כזו בש"ת הרד"ב ס' תשע"ט) והביאור הוא כך, באמת במבט חיצוני, הגורל הוא כאשר מניחים בקופסה פתקים כאלו ואחרים, אז שואלים, האם לכל המשתתפים יש את אותם סיכויים לכן ואתם סיכויים ללא. ההבנה הפשוטה, שצריך להיות לכולם אותם סיכויים, לכן הקשנו על גורל שעשה משה לכבודת והלויים והזקנים. הרי בקופסה יש יותר פתקים של זקן, א"כ הסיכויים הם לא שווים. כל זה נכון כאשר "לפני" ההגרלה אני מסתכל על הקופסה, ושואל האם פתק שאני יוציא יהיה כתוב בו כך או כך, ויכל הצופה עתידות לומר, הגיוני שתוציא "זקן", כי על רוב הפתקים כתוב "זקן". אבל לא זה מה שמעניין בהגרלה, וכמו שבארנו לעיל בספק של התורה צריך לדעת היכן נוול הספק, ומהם צדדיו וכו'.

בהגרלה הרי לא מעניין את אף אחד מה היה יכול להיות, אילו לא, ואולי, ועל הצד וכו', כאשר הכניס כל מי מהמשתתפים בהגרלה את ידו לתוך הקופסה, הוציא פתק אחד ולפני שעין בו. זה החלק בהגרלה, שבו אנו צריכים לשאול, האם יש אופציות שוות לכלום. כאן תהיה התשובה כן ובוודאי!!! משום שבשלב הזה, הפתק עצמו יש לו ב' אפשרויות בלבד כן או לא. זקן או חלק! ובוודאי שיש לו ב' צדדים ולא רוב סיכויים. כיון שלידת הספק היא בנטילה מאותו מקום ולא מעניין מה היה יכול להיות בקופסה. דקד"ק ותבין שזה העומק ב"קבוע", הספק נשאר על כן או לא ואין לו התייחסות להסתברות ולצדדים שמסביב. (אלא עדיין יש מקום לעיין ואכמ"ל, שפלא הדבר היות ודיון קבוע הוא דין בפסק של ספק. לאחר לידת הספק. אולם ליצור גורל וכדי להגדירו כשקול צריכים אנו לדון בדיון קבוע, הרי זה פלא. ויש בכך אריכות בגרש"ש)

האם מותר להטיל גורל ביום חול ובשבת

מבואר בגמ' בשבת (קמט, ב קז, א) שמותר לעשות גורל ולהפיס עם בני ביתו. היות ואין בני הבית מקפידים אין כאן איסור של מנין ומשקל, וכן אם יוצא לאחד חלק גדול או קטן, אין בכך איסור היות ומחולים זה לזה. אלא חידש רב יהודה בשם שמואל, שאסור לעשות גורל עם מי שאינו מבני הבית, אפילו ביום חול כיון שיש כאן חשש של גזל של מחולק בקוביה. כמבואר שם ברש"י (ד"ה משום קוביא) גדול הוא, דאסמכתא לא קניא, והוא אסמכתא דסמין על הגורל אם יפול גורל אמנה הגדולה אזכה בה, ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו יודע מתחלה שכן לא היה מתרצה.